

Hámori József emlékezete

„Csak az a nemzet érdemes jobbsorsra és örökéletre, amely meg tudja becsülni nagyjait, és amelynek mindig szeme előtt lebeg azok példát adó munkássága.”

Esterházy János

A mártírsorsú felvidéki politikus üzenete nemcsak a Magyar Örökség Díj alapítóinak krédója, nemcsak Fekete György és Makovecz Imre alapszemélye, de Hámori József életének is meghatározó vezérelve volt. Amikor első elnökünk, Mádl Ferencet 2000. június 6-án köztársasági elnökké választották, szinte magától értetődő természetességgel fogadtuk, hogy felkérésére Hámori József (Fegyvernek, 1932. március 20. – Budapest, 2021. május 1.) veszi át az akkor már ötödik esztendeje működő Magyar Örökség Díj Bizottságának vezetését. A nemzetközi rangú kiváló jogtudóstól a Széchenyi-díjas biológus, egyetemi tanár, volt miniszter, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, egykori alelnöke vette át a napjaink értéktároló világával szembeni tiltakozás, civil akarattal született tisztséget: fel kell építenünk a magyarság „Láthatatlan Szellemi Múzeumát.” Hámori József számtalan tudósi és társadalmi feladata ellenére – vagy inkább mellett! – örömmel és lelkesedéssel vállalta, hogy a Magyar Örökség Díjjal meg kell neveznünk „azokat a teljesítményeket és felemelő tényeket, amelyek a kultúra, a gazdaság, a tudomány, a közélet, a sport és az erkölcsi erőfeszítések megannyi területén vitathatatlanul kiemelkedőek, és ezzel képesek erősíteni egyéni és közösségi önbizalmunkat, szebbé-teljesebbé tenni nemzedékeink és unokáink életét, szolgálni országunk és nemzetünk felemelkedését.” – Alapító nyilatkozatunk e részlete szinte szó szerinti tükörképe Hámori József értékrendjének. Nagyban köszönhető neki, hogy tevékenységünk és díjátadási ünnepeink az elmúlt negyedszázadban a magyar közéleti és kulturális élet kiemelkedő eseményei lettek, s szerte a Kárpát-medencében rangot adnak viselőiknek.

Tizenhét esztendeig dolgozhattunk együtt a Bizottságban. 2017. szeptember 23-án köszönt el tőlünk, s adta át elnöki posztját akadémikus társának, Klinghammer István professzornak, hogy – gyengülő erővel bár – a továbbiakban a Tudományos Ismeretterjesztő

Társulat elnökeként segítse a nagy múltú szervezet tevékenységét. Vállalását haláláig hűségesen teljesítette. S az első perctől az utolsóig ugyanazzal a közvetlen természetességgel tette ezt, amellyel mindig olyan könnyedén tudott kapcsolatokat teremteni, s jó ügyek szolgálatára szövetségeket, barátokat megnyerni. Hámori József műveltsége és a kutató tudásra jellemző lényeglátása gyakorta ámulatba ejtett bennünket. Tudományos munkájáról éppen olyan közérthetően beszélt, mint hétköznapjairól vagy a Máté fia által vezényelt szombat esti hangversenyéről, esetleg kedves történelmi olvashatmányairól vagy éppen fegyverneki gyermekkoráról, a nyolc gyermekes család bensőséges mindennapjairól.

Embersége átsütött a megszólalásain. Az idegrendszer és az idegelemek közötti kapcsolatok funkciók szerkezet, a fejlődő és érte idegrendszer alkalmazkodóképessége, mint kutatási terület szinte egyértelmű természetességgel „illetett” egyéniségéhez, kapcsolódott alkatahoz. Amikor a kisagyáról beszélt, úgy éreztük, mindent értünk és nem is létezhet magától értetődőbb válasz a felvetett kérdésekre. S amikor egy riporter azt tudakolta tőle, milyen további tudományos sikerekről álmodozik, azt válaszolta: „szeretném megérni, hogy az elpusztult idegsejtek összejelekből történő, tökéletesnek nevezhető pótlása megvalósul – amihez talán a mi kutatásaink is hozzájárulhatnak.” Őszintén reméljük, kívánsága mihamarabb teljesülhet.

A Magyar Örökség Díj egyik ünnepségén méltató beszédében Ablonczy László hírlapíró, színházi kritikus, a Nemzeti Színház egykori igazgatója, „szellemi becsületrendnek” nevezte az egyre nagyobb társadalmi elismertségnek örvendő elismerést. Előnkünknek is nagyon tetszett a megfogalmazás, s az évek során megnyitó köszöntőiben többször idézte is. Hiszem, hogy megannyi rangos állami kitüntetés mellett a mi „szellemi becsületrendünk” Hámori Józsefet is megilleti, s ott Fönn, a több mint ötszáz díjazottunk körében büszkén viseli az itt maradtokat tisztelő elismerését. Az Úr öleljen magához, nyugodj békében, Kedves Professzor Úr!

JUHÁSZ JUDIT

a Magyar Művészeti Akadémia szóvivője,
a Magyar Örökség Díj Bizottságának alelnöke

Gergely András (1946–2021)

Nem könnyű leírni a második évszámot, ha régi barátról van szó. Hogy pontosan mikor ismerkedtünk össze, nem tudom, a helyet azonban igen: Budán az Eötvös Collégiumban. Közel laktam a Gellérthez, s egyetemista éveimben ott találtam igazi barátokra. Amikor az 1980-as évek közepétől színre lépő magyar ellenzékéről beszélnek, nem szokták említeni ennek az intézménynek a szerepét. Pedig elég volna csupán fölsorolni az első demokratikus kormány diplomatai közül az egykori kollégistákat, talán két tucatnyian is voltak. Közülük az első sorban: Gergely András, aki szolgált főtisztviselőként a külügyminisztériumban, volt nagykövet a Dél-Afrikai Köztársaságban és Hollandiában. A kollégiumban már a 60-as évek másik felétől volt érezhető ellenzéki hangulat. 1948 kultusza és a nemzeti múlté. Faragó Vilmos, a hírhedt kommunista publicista 1967 tavaszán csúfosan alulmaradt a kollégistákkal rendezett nyilvános vitán, az *Élet és Irodalom* hasábjain így próbált utána elégtételt venni: „kurucos, dzsentri, kálvinista szellem ült tort.”

A 70-es évek közepe táján jártunk mindketten a fiatal humán tudósok, általunk csak kaszinónak nevezett baráti körébe, ahol havi rendszerességgel megvitattuk a politika és a tudományos élet aktuális kérdéseit. Az akkori ifjú nemzedék történészekből, irodalmárokból álló csapatából évtizedek alatt számos akadémikus és egyetemi tanár, sőt egy külügyminiszter is lett. András következetesen járta történészi pályájának útját, soha nem tartotta magát szobatudósnak, mindig foglalkoztaták szakmájának közéleti vonatkozásai, így elvállalta a „köztes nyilvánosság” (az első és a második között) egyik legfontosabb orgánumban, a *Mozgó Világ* (nem a betiltás után megjelent glejsajtolt lap!) szerkesztőségében a történelem rovatvezető posztját. A folyóirat épp e terület miatt kapott számos bírálatot a hatalom részéről. 1981-ben például egy szlovák író történelmi esszéjéről írtunk hárman bírálatot, azt viszont odafönt már nem engedélyezték, hogy elhívjuk Budapestre a szerzőt.

Történész volt András, szakmájában nemzedékének egyik legkiválóbbja, a reformkor és Széchenyi életművének kutatója, több mint három évtizeden keresztül az ország első egyetemének oktatója, végigjárta az előírt lépcsőfo-

kokat – egészen az egyetemi tanári posztig. De tanított később a német tannyelvű Andrassy Egyetemen és a Károli Gáspár Református Egyetemen, és vállalt feladatot a 2013-ban létrehozott Veritas Történetkutató Intézetben is.

Magától értetődően vezetett útja Magyar Demokrata Fórumba. Ott volt a Jurta Színház emlékeztető „forumain” 1988 tavaszán, és hamar bekapcsolódott a külügyi bizottság munkájába. Kötődően tudott nemetül, emlékszem, amikor Erhard Busek, Bécs néppárti alpolgármestere érkezett az év szeptemberének elején munkatársaival és vagy két tucat újságíróval Budapestre, egy belvárosi kávéház különtermében tájékoztattuk az osztrák vendégeket az MDF-ről. Vagy két héttel később pedig a bécsi Rathaus kávéházban a meghívott magyar ellenzékiek között az MDF-delegáció egyik tagjaként szerepelt. A sorsfordító években nélkülözhetetlen tagja volt a külügyi bizottságnak, ő lett a német csoport koordinátora, de a mindennapi szervező munkából is kivette a részét, ha kellett, jött Bicskére a helyi szervezet alakuló ülésére 1989 elején vagy Ceglédre megvitatni az MDF jövőjének kérdéseit.

Ha elkészül egyszer az 1989-90-es magyar fordulat hiteles dicsőségétlábja, méltó hely illeti meg rajta.

KISS GY. CSABA

Megemlékezés

Kovács Gerzson, neves grafikusművész és karikatúrista, május 17-én, néhány nappal a 80. születésnapja után elhunyt Bécsben. A klasszikus grafikusművészet képviselője volt Ausztriában.

Siklóson született 1941. május 13-án, első gyermekkori művészi oktatói Várkonyi Károly és Ágoston Ernő voltak. Arcképeket, tájakat, csendéleteket és képregényeket alkotott. 1956 óta Ausztriában élt, az innsbrucki magyar gimnáziumban érettségizett, majd a bécsi Képzőművészeti Akadémián tanult festészetet, később éremművészetet és kispasztikát, továbbá pszichológiát és antropológiát a bécsi Egyetemen. Tanulmányaival egyidejűleg mint szabad képzőművész kezdte pályafutását, több mint ezer karikatúrát újságok és újságimutatók illusztrációkat könyvek számára, továbbá több száz rajzkartot alkotott. Művei szerepeltek bel- és külföldi kiállításokon és kulturális ünnepélyeken, Japánban is. 1981-ben családot alapított, két felnőtt gyermeket és két unokát hagyott hátra.

KOVÁCS GERZSON

Elhunyt Soproni József zeneszerző

Életének 91. évében, 2021. április 24-én meghalt Soproni József, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem professor emeritusa, volt rektora.

Sopronban született 1930-ban. Hatéves korától szülővárosának zeneiskolájában tanult zongorázni, a középiskolát is itt, a Széchenyi Gimnáziumban végezte. Zeneszi alkátát, érdeklődési körét meghatározta, hogy a magyar-osztrák határ mentén nevelkedett. Sokoldalú tehetsége a zene mellett a rajzban is megmutatkozott, érdeklődési köre kiterjedt az irodalomra, képzőművészetre és az építészetre is. Elsőrangú orgonaművészként és zongorakísérőként tartották számon, igazi elhivatottsága azonban a zeneszerzés volt. Ezt a szakot végezte Viski János vezetésével a Zeneakadémián, diplomáját 1956-ban szerezte. 1957-től másfél évtizeden át a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolában szolfézt, zeneelméleti tárgyakat és zeneszerzést, majd a Zeneakadémián (44 évesen már egyetemi tanárként) szolfézt, ellenpontot, transzponálást-partitúraolvasást és zeneszerzést tanított. Két cikluson át, 1988 és 1994 között rektorát is működött. Vezetősége idején kezdődött a csembaló és a jazz oktatása az egyetemen. Alapító tagja volt (1992) a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémiának.

A zenéhez a legnagyobb alázattal, etikusan viszonyult. „Zenét írni annyit, mint értéket választani” – mondta. Két operát (Antigoné; Aranylövés), hat szimfóniát, misék sorozatát, számos zenekari, szóló- és kamarazenei, valamint vokális művet komponált. Az általa sokszor alkalmazott klasszikus műfaj nem utal feltétlenül a tartalom hagyományosságára. A magyar siratódallamok világától kezdve a korszerű technikák adta lehetőségekig minden eszközt felhasználta. Elsődleges feladatának tekintette a sokszínűséget, a karakterek megrajzolását. Nem improvizációit jegyezte le, hanem előbb végiggondolta, s fejben végighallgatta az egész kompozíciót, s ha jónak találta, akkor írta le. „Tölem idegen a spekuláció. Soha nem akartam atonális zenét írni. A hangzásvilágom tulajdonképpen diatonikus és ebbe a rendszerbe szólnak bele 'színező hangok'. Ha az ember elkezd írni valamit, akkor egy ötlet dolgozik benne. A tizenkét fokúságra jellemző hanganyagok csak reflexiók, az ortodox stílusra jellemző szigorúság nélkül. Nagy ívekben képzelem a zenét és vágyom a szép hangzásokra, dallamhullámzásra, egy természetes emberi beszédességre.” Régebbi műveit gyakran újrafogalmazta, folytonosan megújítva saját korábbi elképzeléseit, hogy logikusan, leszűrten jelenjenek meg szándékai, gondolatai. Halk beszédű, befelé forduló ember volt, aki a zenében tárulkozott ki. Ihletett, izzó érzelmekkel teli szerzeményeiben hitelesen jelenik meg alkotói személyisége. Műveiből több hangfelvétel készült.

In memoriam Schneiderbauer-Tarcsay Ida Lenke

Ismét búcsúznia kell az ausztriai magyarságnak egy hazáját szerető különleges egyéniségtől: Tarcsay Idától, az itteni közösség önzetlen, segítőkészségéről ismert személyiségétől.

Tarcsay Ida Lenke 1938. augusztus 24-én látta meg a napvilágot Rábakethelyen, ami ma már Szentgotthárd része. 1956 októberében édesapját a járási nemzeti bizottság elnökévé választották, ezért a forradalom leverése után a még családi kötelékekben élő gyerekeket Ausztriába menekítették. A későbbiekben a családfő is követte őket. Tarcsay Ida egyik utolsó hosszabb beszélgetésünkön kért, hogy ezt tegyük rendbe: édesapja nem akarta elhagyni hazáját, és visszamenni abba az országba, amelyik kiutasította, ezt csak kényszerből tette meg. Így került vissza a család régi otthonukba, Tarcsaföldőre (Bad Tatzmannsdorf). Édesapja sosem kérte az osztrák állampolgárságot, a hivatalos magyar állammal sem vett fel soha semmilyen kapcsolatot.

Ida a tíz testvér közül a hetedik, egyben az utolsó volt, aki még a szentgotthárdi Vörösmarty gimnáziumban érettségizett. Édesapja Tirolba, Andreas Hofer szükebb hazájába küldte tanulni, ahol latin különbözeti érettségét tett. Tanulmányait az innsbrucki egyetemen folytatta, ahol közgazdaságtant tanult. Egyetemi évei után rövid ideig egy mérnökiroda könyvelője volt, majd nyugdíjazásáig a Sparkasse-nál revizorként fontos bizalmi pozíciót töltött be. Szerető hársra, életük végéig tartó kapcsolatra Schneiderbauer Herbert Maria Josef személyében talált.

Életét a segítségnyújtás, a hit, a szeretet és az erkölcsi tartás határozta meg. Elveit, nézeteit mindig hű maradt. Meghatározó volt számára egy, Mindszenty József bíborossal történt beszélgetése, miszerint nekik, Ausztriában élő magyaroknak, amint lehet, haza kell térniük. 1989 után, ha nem is költözött véglegesen haza, férjével évente négy hónapot második otthonukban, Szentgotthárd-Farkasán töltöttek. A katolikus valláshoz mindig hű maradt, amíg erejéből telt, férjével rendszeresen misére jártak. Az egyházon belül is jótékonykodott, rászoruló papokat, valamint könyvek megjelenését segítette, de ugyanígy az ausztriai magyaroknak is férjével együtt életük végéig juttattak pénzüsségeket, sőt hazájába is sokfelé küldött „bélelt borítékokat”. Devecseren egy óvoda felújítását, Erdélyben egy iskolát támogattak komoly összegekkel.

Munkásságát Erkel- (1974), Kossuth- (1999), két alkalommal (1987 és 2002) Bartók-Pásztor-díjjal, Erdemes- (1981) és Kiváló (1990) Művészi címmel ismerték el. Szülővárosa, a Civitas Fidelissima 2000-ben díszpolgárává avatta, 2008-ban elnyerte az Artisjus-díjat, II. kamarakoncertje az év komolyzenei műve lett. 2020-ban a köztársasági elnöktől a Nemzet Művésze díjat vehette át. „Nem számítotam a kütüntetésre, s nagy megtiszteltetésnek érzem. Megerősít további utamon. Ezt a kis országot mindenek fölött szeretem, és soha nem bírtam volna elmenni innen” – mondta.

Első találkozásunkkor elnök volt a konzis zeneszerzés vizsgámon. Mozart-stílusgyakorlatomat nézve kifogásait nem szóban fogalmazta meg: leült a zongorához – a hangszerrel egészen bensőséges kapcsolata volt – s improvizálni kezdett. A kezdet jó, de miért nem így folytatta... vagy így... vagy talán így... Többféle ötletet vetett fel, felvillantotta a zenei gondolkodás lehetőségeit. Jelezte, mi az, amivel a munkát a stílus határain belül tovább lehetne gazdagítani, javítani.

Zeneakadémiai szolfézs óráim hatan, nyolcan ültünk. Mindenkor mindenre sor került, többször is. Öt éven át, hetente kétszer. Kimondatlanul is jó minőségű, rendszeres munkát kívánt, s a léct humánus szigorral óráról órára magasabbra emelte. A házi feladatokat gondosan kikérdezte. Emlékszem, Kodály Triciniumait adta föl egy más után, a két szélső szólamot zongorázni, a középsőt énekelni kellett. C-kulcsokban, abszolút hangnévvel, s mind a tizenkét hangnemből. A kötelező „fűlköszörülő gyakorlatok” után Bach-orgonafuga részleteket diktált – s hallás után kellett leírunk. Kulcsokban, természetesen. Diktandóként találkoztunk Hindemith Ludus Tonalis sorozatával. Guy Ropartz-gyakorlatokat, majd Bartók vonósnyegzeit, a Cantata Profanát, s Stravinsky Threni c. alkotását blattoltunk, és minden órán „vitaminús” művekkel teremtettünk kapcsolatot. A Tanár Úr órái messze többet adtak a zenei ismereteknél. Egész életre szóló lelki táplálékkal látott el minket. Erdemes volt figyelni elszórt megjegyzéseire is. Élmény volt vele, és általa eljutni az egyre színesebb, gazdagabb világra.

Később ritkán, túlságosan is ritkán találkoztunk. Pesten, Zsenyén, Oberschützenben. Szerzői estjére, Sopronba elvittem Takács Jenőt és feleségét. A koncert után a tegeződést is felajánlotta, mellyel nehezen éltem. Igényeskedett, fegyelmet, s az igaz, örök értékek mellett szilárd elköteleződést tanultam tőle.

Kivételes műveltsége, hatalmas tudása, tiszta gondolkodása és életmódja, a tökéletességre való törekvése, sugárzó jóindulata tiszteletet parancsolt. Példaképpül szolgálhat mindannyiunk, sőt a következő nemzedékek számára.

RADICS ÉVA

BUJDOSÓ ALPÁR

(Budapest, 1935 – Bécs, 2021)

Pályája a művészet terén ívelt, bár muszáj Herkulesként kezdte 1956 októberében a soproni Erdőmérnöki Egyetemen mint az ottani forradalmi tanács vezéralakja.

Ausztriában főiskolai tanulmányai mellett egy ideig a MEFESZ elnökségi tagjaként tevékenykedett. Erdőmérnöki diplomával különböző cégeknek dolgozott, míg nem elragadta az alkotási láz: az avantgarde művészet apostolává szegődött, amiben a párizsi Magyar Műhely adott neki szárnyakat. Végül is ennek élt. Kapcsolatait is ebben a mezőnyben művelte a tiszta művészet ápolásában. Alkotásaiban feltétlen nyomokat hagyott műszaki képzettsége (képversek). A labirintus vált tulajdonképeni útkeresésévé, amibe tragikusnak befejeződött, hiszen mégiscsak ember volt, akit ugyanancsak befáradtak az élet buktatói. Mégis volt tartása és figyelemreméltó, alkotóerővel párosult tehetsége.

S.-Tarcsay Ida egy időben a Bécsi Naplónak is némes támogatója volt.

BUJDOSÓ ALPÁR

(Budapest, 1935 – Bécs, 2021)

Pályája a művészet terén ívelt, bár muszáj Herkulesként kezdte 1956 októberében a soproni Erdőmérnöki Egyetemen mint az ottani forradalmi tanács vezéralakja. Ausztriában főiskolai tanulmányai mellett egy ideig a MEFESZ elnökségi tagjaként tevékenykedett. Erdőmérnöki diplomával különböző cégeknek dolgozott, míg nem elragadta az alkotási láz: az avantgarde művészet apostolává szegődött, amiben a párizsi Magyar Műhely adott neki szárnyakat. Végül is ennek élt. Kapcsolatait is ebben a mezőnyben művelte a tiszta művészet ápolásában. Alkotásaiban feltétlen nyomokat hagyott műszaki képzettsége (képversek). A labirintus vált tulajdonképeni útkeresésévé, amibe tragikusnak befejeződött, hiszen mégiscsak ember volt, akit ugyanancsak befáradtak az élet buktatói. Mégis volt tartása és figyelemreméltó, alkotóerővel párosult tehetsége.